

УДК 159.9:316.62

КУЛІКОВА А. О.

Маріупольський державний університет

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ «Я»-ОБРАЗУ У СТРУКТУРІ «Я-КОНЦЕПЦІЇ»

У статті представлено теоретичний аналіз гендерних особливостей, які впливають на зміну, трансформацію і деформацію «Я»-образу у структурі «Я-концепції». Зазначено особливості виховання жінок та чоловіків, охарактеризовано динаміку формування уявлень про маскуліність, фемінність у процесі диференційованої соціалізації. «Я-концепція» розглядається як вісь статевої соціалізації, інтеграції досвіду статево-рольової та сексуальної поведінки. У ній поєднано як зовнішні, так і внутрішні її детермінанти, які проявляються одночасно як реалізація соціальних вимог і як реалізація внутрішніх спонукань. Гендерна соціалізація особистості як багатоаспектне явище є процесом, який реалізується у свідомості та «Я»-образі на основі інтеріоризації статево відповідних приписів.

Ключові слова: «Я-концепція», «Я»-образ, трансформація, гендерні особливості, статево-рольова поведінка, роль, статева ідентичність, маскуліність, фемінність.

Постановка проблеми. Проблеми гендерного розвитку особистості набувають особливої актуальності в умовах розбудови громадянського суспільства, які диктують свободу соціального волевиявлення, вибору власної лінії поведінки у подружньому житті, сімейному вихованні дітей, творенні особистого щастя. Саме у культурі суспільства формується не лише статево-рольова поведінка, але й концепція чоловічої і жіночої психології, статевої любові, продовження роду.

Палітра психічного життя, яка охоплює набуття людиною гендерної ідентичності, розвиток сексуальності, здатність до самовизначення у побудові міжстатевих стосунків надзвичайно розмаїта і потребує виокремлення найактуальніших проблем. Серед них: вивчення статево-рольових настановлень, динаміки формування дитячих уявлень про маскуліність, фемінність у процесі диференційованої соціалізації. «Я – концепція» виступає віссю статевої соціалізації, інтеграції досвіду статево-рольової та сексуальної поведінки. У ній поєднано як зовнішні, так і внутрішні її детермінанти, які проявляються одночасно як реалізація соціальних вимог, так і внутрішніх спонукань. Дослідження розвитку «Я – концепції» як статево відповідної системи уявлень про себе, що включає орієнтації на традиційні чи паритетні гендерні ролі, дозволить простежити вплив етнокультури, сім'ї, школи, ЗМІ на виховання жінок і чоловіків, їх домагання, соціальні очікування, міжстатеві взаємини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічну основу нашої статті становлять: роботи Р. Бернса про структурні

компоненти «Я-концепції»; концепція психологічного розвитку особистості Е. Еріксона; роботи вітчизняних та зарубіжних психологів щодо висвітлення структури та розвитку «Я-концепції» – Б. Ананьєва, І. Кона, О. Реана, К. Роджерса, В. Свена і С. Стілла, Дж. Келлі, З. Фрейда. Ідейно-теоретичне підґрунтя аналізу проблем соціалізації склали концептуальні підходи соціальної, педагогічної та вікової психології щодо закономірностей розвитку особистості, її мотиваційно-потребової сфери, розвитку особистості в умовах учбової діяльності, розвивального навчання, що містяться у наукових доробках Л. Божович, М. Боришевського, С. Максименка, В. Моляко, Н. Рейнвальд, І. Чеснокової, В. Ядова.

Мета статті – визначити основні гендерні особливості трансформації «Я» – образу у структурі «Я-концепції» та розкрити зміст і специфіку статевої соціалізації людини шляхом відображення цього процесу у континуумі маскуліності-фемінності етносоціального оточення.

Виклад основного матеріалу дослідження. В основу роботи покладено розуміння статевої соціалізації як функції суспільства, яка полягає у спрямуванні розподілу гендерних ролей, розширенню їх діапазону, гармонізації міжстатевої взаємодії у різних сферах людського буття. Результатом вивчення процесу гендерної соціалізації є опис рольової структури особистості, вияв відповідності чи невідповідності її властивостей, домагань виконуваним нею гендерним ролям, характеристика особливостей розвитку її статевої свідомості та самосвідомості. При такому підході внутрішній світ чоловіка чи жінки, хлопчика чи дівчинки залишається розкритим

недостатньо. Тому дослідження явищ гендерної соціалізації доцільно розглядати у контексті структурних компонентів статевої ідентифікації, змісту соціостатевих диспозицій, характеристик її статевоповідного «Я» – образу, що забезпечує можливість співвіднесення компонентів суб'єктивного світу людини на тому чи іншому етапі її вікового розвитку з освоєнням нею певного діапазону гендерних ролей [2; 5; 12; 14].

Гендерні приписи та нормативи поведінки, прийняті у тому чи іншому соціумі, інтерналізуються суб'єктом діяльності у процесі онтогенезу. Аналіз процесу інтеріоризації статевоповідних ролей через призму «Я-концепції», на наш погляд, дозволяє розкрити ті чинники, що пов'язують індивідуальне і соціально типове. У процесі соціалізації статі нормативи гендерної поведінки набувають спільного значення і виступають для індивіда «узагальненим іншим».

Психологи О. Асмолов, М. Боришевський, В. М'ясищев, С. Рубіншттейн, М. Савчин, Т. Титаренко, І. Чеснокова розглядали прояви суб'єктності у сфері свідомості як інтегративне утворення особистості, глобальну змістовно-функціональну характеристику саморегуляції поведінки людини. У рамках аналізу онтогенетичних перетворень особистості на шляху набуття гендерної ідентичності, важливого значення набувають суб'єктивні механізми психічної активності: самоприйняття, самовизначення, саморефлексії, самореалізації. Гендерна ідентичність – це суб'єктивне осмислення, переживання статевої ролі, єдність статевого усвідомлення та поведінки [7; 8; 14].

Комплексний і системний аналіз проблеми соціалізації статі передбачає діалектичне поєднання зовнішнього (характеру соціальних і сімейних ролей, лінії статевоповідної поведінки) і внутрішнього (потреб, домагань, очікувань), біологічного й аксіологічного, її вивчення на рівні цілісного суб'єкта діяльності. Аналіз генези гендерного «Я» сприяє реалізації цієї мети [11].

В аналізі генези «Я-концепції» Р. Бернс, Дж. Мід, В. Столін, І. Кон відстоюють думку, що її змістовні характеристики є результатом прийняття індивідом настанов інших відносно себе та подальшого їх використання для визначення та уявної обробки власних можливостей і варіантів соціальних дій. З розвитком концепції гендерного «Я» (по мірі дорослішання) індивід виробляє стабільну низку статевоповідних орієнтирів, міркувань, символів відносно себе як представ-

ника певної статі. У процесі онтогенезу розширюються його здібності щодо інтеріоризації широкого діапазону гендерних ролей, їх свідомого вибору та програвання [9].

Проблема виникнення та розвитку «Я»-образу була предметом уваги багатьох учених (К. Абульханова-Славська, М. Боришевський, Я. Коломінський, О. Кононко, В. Мухіна, О. Прихожан, В. Циба та ін.). Ними обґрунтовується положення про те, що «Я-концепція» як сукупність усіх оцінкових уявлень про себе об'єднує у собі складові афективно-потребової, когнітивної та діяльно-поведінкової сфер [1; 2].

В експериментальних дослідженнях, особливо соціологічних, проблема статевоповідного «Я» частіше розглядається через призму становлення людини як об'єкта, а не як суб'єкта діяльності. Подібний підхід обмежує оцінку реального співвідношення соціальних, культурно-історичних факторів й особливостей самовизначення у сфері гендерної культури. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема розробки методу аналізу цілісної життєдіяльності людини як статевої істоти, простеження взаємодії внутрішніх і зовнішніх чинників, яка може бути як гармонійною, так і суперечливою.

Психологічне вивчення проблем онтогенезу гендерного «Я» нашою є на необхідність розкриття цілого комплексу питань. Серед них – міра репрезентації у свідомості та самосвідомості індивіда соціальних цінностей, розвитку індивідуальних особистісних смислів, які, на думку О. Леонтєва та М. Бахтіна, не зводяться до простої інтеріоризації культурних значень середовища. На наш погляд, підхід Дж. Міда щодо розкриття соціального характеру «Я», через його розмежування на «Я – несоціалізований елемент» та «Мене – засвоєні мною групові норми», інтерналізовані гендерні настановлення «узагальнених інших», є продуктивним у вивченні соціалізації статі з позиції суб'єкта діяльності [6].

Феміністичність та маскуліністичність вважають провідними вимірами гендерних орієнтацій, спрямованості людини та соціуму на ідеологію традиційного чи егалітарного розподілу ролей. У суспільствах, орієнтованих на патріархальний розподіл ролей, найпоширенішою з гендерних настановлень є їх комплементарність та диференціація зумовлених ними психологічних властивостей. Психологічні дослідження засвідчують, що як чоловіки, так і жінки з традиційними гендерними диспозиціями використовують в опи-

сах власного «Я» статево типізовані характеристики, які виявляються досить сталими та ригідними у часі [13].

Отже, процес соціалізації статі супроводжується змістовно-сисловою інтеграцією «Я», коли дії, ролі набувають певної сутності не самі по собі, а в контексті більш широкої соціальної сфери, у смисловій формі об'єктивного змісту. Ступінь цілісності, конгруентності, стійкості гендерних диспозицій людини безпосередньо пов'язана з тим соціальним середовищем, у якому відбувається розвиток її «Я-концепції».

У рамках проблеми розвитку «Я-концепції» дослідниками достатньо обґрунтовано розкривається вплив соціуму на усвідомлення своєї «самості», де «Я»-образ постійно співвідноситься з «Вони» і включає сукупність самооцінкових соціальних характеристик та орієнтацій на оцінки значущих інших.

Проведене у 50-х країнах світу дослідження під керівництвом Дж. Гофстиди підтвердило, що гендерна ідеологія, незалежно від соціально-економічного розвитку суспільства, має безпосередній вплив на індивідуальне самовизначення людини як юного, так і зрілого віку у системі життєвих цінностей та смислів буття. Провідним критерієм самовизначення (незалежно від статевої належності) у рамках маскулінних орієнтацій суспільства виявилися цінності заробітку, кар'єри, матеріальних благ, професійних досягнень тощо (так званих еґо-цінностей), у фемінних – спілкування, пізнання, взаємозамінності статевої ролі у сімі, комфорту тощо (тобто цінності спільноти та якості життя).

Маскулініми, тобто зорієнтованими на традиційно чоловічі цінності, виявилися такі країни, як Японія, Німеччина, США, Великобританія, Мексика, Італія, Філіпіни та деякі інші. Висока фемінність у процесах гендерної соціалізації притаманна: Швеції, Данії, Норвегії, Франції, Коста Ріці, Таїланду та деяким іншим. Якщо для учнівської молоді з маскулінних країн підґрунтям ієрархії ідеального «Я» є наполегливість, публічне визнання успіхів, стрімка кар'єра, матеріальні блага тощо, то у фемінних – здатність стати комусь у нагоді, бути незалежними, мати комфортне соціальне середовище. Зазначимо, що поляризація цінностей та смислів педагогічної діяльності простежувалась у самооцінках та ідеальних «Я»-образах учителів з маскуліно та фемінно зорієнтованих країн [3].

Таким чином, проблема гендерної ідеології суспільства переводить проблему статевої соці-

лізації у проблему соціальної, моральної відповідальності соціуму, який певною мірою програмує і спрямовує змістовні характеристики «Я»-образу.

Соціалізація статі – не одномоментне відкриття статево відповідного «Я», а ціла система кроків з набуття гендерної ідентичності, її збагачення. Науково-психологічний аналіз онтогенезу самосвідомості передбачає вивчення у ньому, з одного боку, системи психічних процесів, пов'язаних з пізнанням себе як представника певної статі, з іншого – самоствердження себе у конкретних статево-відповідних соціальних ролях. Зміст знань про себе як про статево істоту об'єктивується у процесі саморегуляції гендерної поведінки [4].

Процес набуття дитиною гендерної ідентичності аналізується як з позиції біологічних властивостей статевої належності, природного відбору статевооптимальних властивостей, так і впливу мікро- та макросередовища відповідно до морфологічної статі, які визначають постнатальний онтогенез. Важливу роль у розвитку психологічної статі дитини відіграє її зовнішність, адекватність образу тілесного «Я» біологічній статі, що диференціює ставлення до неї оточуючих.

З точки зору фрейдизму характеристики маскуліно-фемінної поведінки походять від конституційної сутності дитини. Хоча емпіричних підтверджень постулатам фрейдизму щодо вирішальної ролі розв'язки Едипового комплексу у статевої ідентифікації дитини немає, вони ввійшли у психологічну науку як базисні компоненти гендерних знань [15].

Спрямування статево-рольових настановлень дітей за біхевіористичною схемою заохочення-покарання відбувається насамперед у батьківській сімі, середовищі однокласників та школі (У. Джеймс, Б. Скіннер). Прихильники теорії научіння провідну роль відводять когнітивному чиннику – спостереженню та імітації, розширенню інформації про правила поведінки статей та про себе як статево істоту та самокатегоризації, самовизначенню у гендерних нормативах.

Прихильники теорії научіння, як і когнітивно-розвивального підходу до гендерної соціалізації, поділяють точку зору про вирішальну роль соціуму у набутті статево типізованої поведінки, який відповідно до статевої нормативів заохочує до їх наслідування через винагороду чи через активізацію іманентно притаманних дитині потягів до пізнання, пошуку автономності у виконанні статевої ролі.

Механізм збагачення «Я» дитини численними статеворольовими приписами, особливо стереотипізованими, чимало експериментаторів убачають у дії схем, які функціонують як фільтри, опосередковуючи сприйняття навколишнього соціуму через статевоспіввіднесені матриці. Дослідниками обґрунтовано твердження про взаємозв'язок засвоєних матриць із диференціацією психології статей. Аналіз представлених когнітивно-поведінкових підходів до механізмів статевої соціалізації свідчить, що вони є не стільки альтернативними, скільки взаємодоповнювальними. Еволюційний та етнологічний підходи наголошують на тому, що маскуліність-фемінність як полярні приписи соціостатевої поведінки слугують провідним орієнтиром диференціації гендерних ролей у більшості культур і є важливою опорою для дитини у процесі первинної соціалізації, у визнанні себе хлопчиком чи дівчинкою [11].

З погляду взаємопереплетення соціального і біологічного проблема психосексуального розвитку особистості, статевого виховання вирішується по-різному. Соціобіологічні підходи характеризують сексуальну поведінку людини з позиції провідної ролі фізіології статевої системи, статевої конституції, гормональної секреції у детермінації сексуальної активності. Соціально-орієнтовані концепції наголошують на тому, що фізіологічне збудження функціонує у певній системі засвоєних особистісних смислів, уподобань, значень. На різних вікових етапах онтогенезу особистості, на думку Б. Ворника, І. Горпінченка, Д. Ісаєва, В. Когана, І. Кона, змінюється співвідношення дії біологічних, психологічних та соціокультурних детермінант сексуальної поведінки. Тому у виявленні особливостей психосексуального розвитку індивіда важливого значення набуває проблема визначення ступеня мінливості взаємодії вищезазначених чинників на рівні особистості [13].

Особливості сексуальної поведінки дітей, стратегій статевого виховання залежать від домінуючих ставлень до сексуальності, що характерні для певного соціуму. Характерними ознаками репресивної сексуальної культури, на відміну від ліберальної, є придушення будь-яких форм вияву чуттєвості, засудження дошлюбних сексуальних зв'язків, обмеження статевої просвіти дітей та юнацтва, визнання лише прокреативної мотивації сексуальної активності.

Проблема соціалізації статі потребує вивчення у різних соціальних контекстах. Гендерна ку-

льтура кожного етносу, що включає систему диференціації статевих ролей, статевої стратифікації, маскуліно-фемінних орієнтацій, шлюбно-сімейної звичаєвості, є провідним чинником формування статевої свідомості.

Виходячи з поняття гендеру як комплексу сімейних, соціальних, освітніх, професійних, соціальних характеристик розподілу статей у соціумі, можемо стверджувати, що процес соціалізації статі в Україні є вельми суперечливим. Соціум закладає такий сценарій набуття гендерної ідентичності, який поєднує у собі як соціально типові, так й індивідуальні, які, як правило, виступають дисгармонійними складовими «Я»-образу. Неузгодженість, дисбаланс домагань та очікувань, маргіналізація статевої свідомості за рахунок збіднення етнокультурних нормативів статевої поведінки породжує дезорієнтованість юнаків та дівчат щодо реального та шляхів досягнення ідеального «Я» [15].

Аналіз нормативів статевої поведінки, які історично зумовлювали характер статевих ролей у шлюбно-сімейних стосунках та суспільному житті в Україні (що знайшли своє відображення у фольклорі, мистецтві, побутовій звичаєвості), переконливо засвідчує, що дихотомічність функцій чоловіків та жінок не супроводжувалася дискримінацією жіночої статі та була далекою від патріархальної моделі міжстатевих взаємин. У свідомості українців статева належність розглядалася половинним буттям, а «Я-концепція» як чоловіків, так і жінок відзначалася індивідуалізацією статевих ролей, андрогінними властивостями. У силу історичних обставин гендерна етнокультура українців тривалий час була приреченою на самовиживання, що не могло не позначитися у подальшому на деформації моральних засад статевої поведінки.

Оцінка сучасного стану українського суспільства з позицій гендерної рівності (дисбаланс економічного, соціального, сімейного статусу чоловіків та жінок, диференціація ціннісно-нормативних уявлень про поведінку залежно від статі тощо) засвідчує, що його орієнтації є далекими від оптимальних. Не випадково у гендерних напучуваннях ЗМІ постулюється «природна» схильність жіночої статі до домогосподарування, опіки, створення сімейного затишку, а чоловічої – до суспільної діяльності, спрямованої і керівної ролі у сім'ї та за її межами. Тим самим чітко диференціюються сфери самореалізації особистості хлопчика і дівчинки, чоловіка і жінки [6; 10].

Особливості сексуальної поведінки дитини значною мірою зумовлені характером її гендерних настановлень, набутих знань про своє тіло, сексуально-репродуктивну функцію та взаємини статей. Чим більшою мірою пізнання сексуальної функції, відкриття чуттєвості інтегроване у соціальну поведінку дитини, тим вищою є їхня цінність у структурі образу «Я». Чим андрогіннішим є спектр засвоєних нормативів гендерної поведінки, тим ширшим є простір для інтеграції сексуальної функції у концепцію «Я-хлопчик» або «Я-дівчинка».

Висновки. Гендерна ідентичність як онтогенетичне утворення формується у процесі взаємодії з соціумом. Гендерна соціалізація особистості як багатоаспектне явище є процесом, який реалізується у свідомості та «Я»-образі на основі інтеріоризації статевоповідних приписів. Розвиток «Я-концепції» відбиває характер освоєння особистістю певного діапазону гендерних ролей та набуття відповідних смисло-життєвих цінностей, характерних для етнокультурної звичаєвості народу.

Провідними чинниками гендерної соціалізації дітей та юнацтва виступають: сім'я, школа та засоби масової інформації, які сповідують переважно гіпергендерну ідеологію, орієнтуючи підростаюче покоління на засвоєння статево типізованих моделей поведінки, сімейних та соціальних ролей, диференціюючи психологію статей та розвиток «Я-концепцій».

Соціальні конструкти гендеру, а саме: преваюча орієнтація на традиційний розподіл статей ролей у сім'ї та суспільстві та відповідні їм особистісні властивості, з одного боку, та тенденція до андрогінності – з іншого, знаходять своє відображення у ціннісних диспозиціях юнацтва: учнівської та студентської молоді. Сексуальність у розвитку «Я»-образу людини на будь-якому віковому етапі онтогенезу є важливим засобом пізнання і самоусвідомлення себе. Психосексуальний розвиток відбувається у системі дитина-соціум, покликаний олюднити людське.

Подальше дослідження полягає в обґрунтуванні і перевірці експериментальним шляхом трансформації «Я»-образу саме у жінок, що перебувають у складних життєвих обставинах.

Список використаних джерел

1. Абраменкова В. В. Половая дифференциация и межличностные отношения в детской группе / В. В. Абраменкова // Вопросы психологии. — 1987. — № 5. — С. 70—78.
2. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни / К. А. Абульханова-Славская. — М.: Наука, 1991. — 300 с.

3. Анцыферова Л. И. Эпигенетическая концепция личности Эрика Г. Эриксона // В кн.: Принцип развития в психологии / Л. И. Анцыферова. — М., 1978. — 345 с.
4. Асмолов А. Г. Некоторые перспективы исследования смысловых образований личности / Асмолов А. Г., Братусь Б. С., Зейгарник Б. В. // Вопр. психологии. — 1979. — №4 — С. 56—64.
5. Кон И. С. Категория «Я» в психологии / И. С. Кон // Психол. журнал. — 1981. — Т. 2. — №3. — С. 60—68.
6. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. — М., 1975. — 265 с.
7. Мясичев В. Н. Проблема отношений человека и ее место в психологии / В. Н. Мясичев // Вопр. психологии. — 1957. — №5. — С. 28 — 36.
8. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. — М., 1973. — 358 с.
9. Семенова Л. Э. Содержание основных моделей процесса гендерной социализации в современном обществе / Л. Э. Семенова // Ярославский педагогический вестник. — 2009. — № 3. — С. 56—64.
10. Словарь гендерных терминов / Под ред. А. А. Денисовой / Региональная общественная организация «Восток-Запад: Женские Инновационные Проекты». — М.: Информация XXI век, 2002. — 256 с.
11. Социальная психология: Хрестоматия / Сост.: Е. П. Белинская, О. А. Тихомандрицкая. — М., 1999. — 485 с.
12. Столин В. В. Личностный смысл: строение и форма существования в сознании / В. В. Столин, М. Кальвиньо // Вестн. Моск. ун-та. — Сер. XIV. Психология. — 1982. — №3. — С. 21 — 29.
13. Чекалина А. А. Гендерная психология // А. А. Чекалина. — М.: «Ось—89», 2006. — 256 с.
14. Чеснокова И. И. Проблема самосознания в психологии / И. И. Чеснокова. — М., 1977. — 314 с.
15. Ядов В. А. Социальная идентичность личности / В. А. Ядов. — М., 1994. — 365 с.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Abramenkova V. V. Polovaya differenciaciya i mezhlchnostnye otnosheniya v detskoj gruppe / V. V. Abramenkova // Voprosy psihologii. — 1987. — № 5. — S. 70—78.
2. Abul'hanova-Slavskaya K. A. Strategiya zhizni / K. A. Abul'hanova-Slavskaya. — M.: Nauka, 1991. — 300 s.
3. Anciferova L. I. EHpigeneticheskaya koncepciya lichnosti EHrika G. EHriksona. — V kn.: Princip razvitiya v psihologii / L. I. Anciferova. — M., 1978. — 345 s.
4. Asmolv A. G. Nekotorye perspektivy issledovaniya smyslovyh obrazovaniy lichnosti / Asmolv A. G., Bratus' B. S., Zejgarnik B. V. // Vopr. psihologii. — 1979. — №4 — S. 56—64.
5. Kon I. S. Kategoriya «YA» v psihologii / I. S. Kon // Psihol. zhurnal. — 1981. — T. 2. — №3. — S. 60—68.
6. Leont'ev A. N. Deyatel'nost'. Soznanie. Lichnost' / A. N. Leont'ev. — M., 1975. — 265 s.
7. Myasishchev V. N. Problema otnoshenij cheloveka i ee mesto v psihologii / V. N. Myasishchev // Vopr. psihologii. — 1957. — №5. — S. 28 — 36.
8. Rubinshtejn S. L. Problemy obshchej psihologii / S. L. Rubinshtejn. — M., 1973. — 358 s.
9. Semenova L. EH. Soderzhanie osnovnyh modelej processa gendernoj socializacii v sovremennom obshchestve / L. EH. Semenova // Yaroslavskij pedagogicheskij vestnik. — 2009. — № 3. — S. 56 — 64.

10. Slovar' gendernyh terminov / Pod red. A. A. Denisovoj / Regional'naya obshchestvennaya organizaciya «Vostok-Zapad: ZHenskie Innovacionnye Proekty». — M. : Informaciya XXI vek, 2002. — 256 s.
11. Social'naya psihologiya: Hrestomatiya / Sost. : E. P. Belinskaya, O. A. Tihomandrickaya. — M., 1999. — 485 s.
12. Stolin V. V. . Lichnostnyj smysl: stroenie i forma su-shchestvovaniya v soznanii / V. V. Stolin, M. Kal'vin'o // Vestn. Mosk. un-ta. — Ser. XIV. Psihologiya. — 1982. — №3. — S. 21 — 29.
13. CHEkalina A. A. Gendernaya psihologiya // A. A. CHEkalina. — M. : «Os'—89», 2006. — 256 s.
14. CHesnokova I. I. Problema samosoznaniya v psihologii / I. I. CHesnokova. — M., 1977. — 314 s.
15. YAdov V. A. Social'naya identichnost' lichnosti / V. A. YAdov. — M., 1994. — 365 s.

КУЛИКОВА А. А.

ГЕНДЕРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ТРАНСФОРМАЦИИ «Я»-ОБРАЗА В СТРУКТУРЕ «Я-КОНЦЕПЦИИ»

В статье представлен теоретический анализ гендерных особенностей, которые влияют на изменение, трансформацию и деформацию «Я»-образа в структуре «Я-концепции». Указано особенности воспитания женщин и мужчин, охарактеризована динамика формирования представлений о маскулинности, феминности в процессе дифференцированной социализации. «Я-концепция» рассматривается как ось половой социализации, интеграции опыта полоролевого и сексуального поведения. В ней сочетаются как внешние, так и внутренние ее детерминанты, которые проявляются одновременно как реализация социальных требований и как реализация внутренних побуждений.

Ключевые слова: «Я-концепция», «Я»-образ, трансформация, гендерные особенности, полоролевое поведение, роль, половая идентичность, маскулинность, феминность.

KULIKOVA A. O.

GENDER FEATURES OF TRANSFORMATION SELF-IMAGE IN THE STRUCTURE OF SELF-CONCEPT

This paper presents a theoretical analysis of gender-specific issues that affect change, transformation and deformation of the «Self» – the image of the structure «Self – Concepts». These features education of women and men described the dynamics of the formation of ideas about masculinity, femininity in the process of differential socialization. «Self – concept» is regarded as the axis of gender socialization and integration experience gender-role and sexual behavior. It combines both external and internal determinants of which are shown at the same time as the implementation of social demands and how the implementation of internal motivation. Gender socialization as a multidimensional phenomenon is a process that is realized in consciousness and «Self» – the image on the basis of sex internalization of relevant regulations. Development of «Self – concept» reflects the personality of the character development of a specific range of tender roles and acquiring semantic-life values specific to ethnic and cultural decency people. Femininity and masculinity consider major dimensions of gender orientation, direction of human society and the ideology of traditional or egalitarian roles. In societies oriented patriarchal roles, the most common of gender attitudes is their complementarity and differentiation caused by their psychological characteristics. Psychological studies show that both men and women with traditional gender dispositions used in the description of his own «self» gender typed characteristics that are very stable and rigid time.

Keywords: self-concept, self-image, transformation, gender-sensitive, sex-role behavior, role, gender identity, masculinity, femininity.

Стаття надійшла до редколегії 10 вересня 2014 року